

Cestovanie časom

Jana Šimulčíková

PERFEKT

Jana Šimulčíková

CESTOVANIE ČASOM

PERFEKT

Jana Šimulčíková

 CESTOVANIE ČASOM

Text © Jana Šimulčíková, Jozef Bystrický

Photographs: author's archive, Gocníkova's and Katrušinova's family archive, Michal Zika's archive, Marcel Jakúbek, Ladislav Jambor, The Military History Archive Bratislava, The Central Military Archive – The Military History Archive Praha

Design © Juraj Zvalo

Slovak edition © Perfekt 2013

Cestovanie časom

Autori: Jana Šimulčíková, Jozef Bystrický

Fotografie: archív autorky, archív rodiny Gocníkovej, Katrušinovej a Michala Ziku, Marcel Jakúbek, Ladislav Jambor, Vojenský historický archív Bratislava, Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha

Redaktorka: Zuzana Katrušinová

Jazykové redaktorky: Katarína Trgová, Zuzana Vrábelová

Zalomenie a príprava tlačových podkladov: Juraj Zvalo

Tlač: FINIDR, s. r. o., Český Těšín

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na internetových portáloch www.martinus.sk, www.dibuk.sk a ďalších.

ARS BRATISLAVENSIS

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava, ako svoju 664. publikáciu.

Rok vydania: 2013

Prvé vydanie

ISBN 978-80-8046-635-0

www.perfekt.sk

Pochodujúca teniska

Dedko priviezol Sveťa zo školy. Vyložil ho pred domom. Už s ním nechodí hore do bytu. Nechce vyrušovať jeho matku. Kľúče chlapec nosí na šnúrke okolo krku a odomknúť si vie sám. Sám chodí aj do hudobnej. Je to len kúsok za domom. Je už veľký a učí sa byť samostatný. Nastúpiť do výťahu sa však bojí. Kabínka je ako vtáčia búdka a hrkoce, akoby sa mala každú chvíľu rozpadnúť. Raz, keď vypadol elektrický prúd, v nej boli s mamou pol hodiny uväznení medzi dvoma poschodiami. Mama mohla vyletieť z kože (tak to povedala) a Sveťovi sa potom v noci snívalo, že vo výťahu nekonečne dlho padajú do bezodnej čiernej šachty. Už-už sa mali dodrúzgať, keď sa, našťastie, zobudil. Na tretie poschodie vybehne pešo, ani sa nezadýcha. Mama je doma. Sveťo to vie podľa zabuchnutých dverí. Stačí raz otočiť kľúčom v zámke. Mama dvere zamyká len na noc alebo keď odchádza z domu. Ešte vo vetrovke si chlapec zhodí topánky, aby si ich nezabudol vyzuť a nenanosil do bytu blato alebo mikróby, ktoré sa v jeho teniskách vozia ako v mikrobusse. Postaví ich k ostatným topánkam na skrinku pri vešiaku. Všetky tam stoja popárené v dvojrade, akoby čakali na povel.

„Pochodom chod,“ povie, „ľavá, ľavá, ľavá...“ Rad topánok sa mu pohne pred očami. „A ty čo?“ zdrapí za šnúrku neposlušnú tenisku.

„Ty nevieš, že si ľavá?“

Vzadu v hlave mu pritom za akosi priehradkou znie nepríjemný hlas:

„Svätopluk, na čo zasa myslíš? Ty nevieš, ktorú nohu máš ľavú?“ vraví nahnevaná učiteľka telocviku a chytí ho za pravé ucho. Už tretí raz kvôli nemu prerušila nácvik pochodu. Jediný z celej triedy to nevie, akoby to robil náročky, už tretí raz vykročil pravou nohou. Prekvapený sa mykol a zjojkol. Ucho ho zaboľelo. Spolužiaci sa chichotali ako najatí. Už si zvykol, že niekedy je celej triede na posmech.

Triedna učiteľka žiakom nedovolí, aby sa z neho smiali. A telocvikárka ich ani raz nenapomenula.

Pochodovanie Sveťo nenávidí. Je to nenormálne. Na normálnu chôdzu predsa nikto nemusí myslieť. Nohy ho samy nesú a môže myslieť, na čo chce. Vojak z neho, ako hovorí mama, aj tak nikdy nebude. Hoci Svätopluk má v mene pluk, a tak by mohol bojovať ako lev niekde v Afrike. Z maminej izby počuje známy hlas. Poteší sa. Je u nich babka Johanka! Niečo mame rozpráva. Vždy je zvedavý, o čom sa dospelí zhovárajú. Dvere do izby sú odchýlené. Môže potichučky vkľnúť dnu.

Ticho, mama pracuje!

Babka sedí v kresle a na kolenách si pridrža kabelku. Vyzerá to, akoby niekam cestovala a chystala sa vystúpiť. Na kabelku si dáva pozor, aby jej ju zlodej nevytrhol z rúk alebo si ju niekde nezabudla. Je to už taký zvyk. Mama sedí pri počítači. V tvári má napätý výraz. „Vieš, moja,“ babka nahlas vyslovuje myšlienky, „človek je slobodný, keď sa už vo svojom životopise môže k všetkému priznať. Nič nezatajovať. Napísať len čistú pravdu.“

Mama na okamih odtrhne oči od monitora a pokrúti hlavou. „Ty ideš písať svoj životopis? Už zasa ťa to ťahá niekam do zamestnania? Maj rozum, v tvojom veku? Prácu si dnes ťažko hľadajú aj päťdesiatničky.“

„Nie, nie,“ zarazí sa babka. „Hoci keby som chcela, mohla by som napísať svoj životopis a celkom inakší, ako som posielala na všelijaké úrady... Ale myslela som to všeobecne. Dobré je, ak už človek môže bez zábran rozprávať o veciach, ktoré sa v mladšom veku neopovážil nikomu povedať. Uľaví sa mu.“

Mama znovu pokrúti hlavou. Asi sa jej to, čo babka hovorí, zdá od vecí.

Aj ocko o babke Johanke povedal, že žije vo vlastnom svete, ktorému je ťažké rozumieť. Som po nej, pomyslí si Sveťo. Aj o ňom triedna mame na rodičku povedala: „Svätopluk má svoj svet, veď viete, pani Kočišová.“ Mama nevedela, či je to dobré, alebo zlé. Nebude predsa chlapca z jeho sveta vyháňať. Babka sa nadýchla, chce rozprávať ďalej, ale mama sa už sústreďuje na počítač, z ktorého vychádzajú cudzie hlasy. Zrazu povie: „Yes“ a niekoľko ďalších anglických slov.

„Ty ma nepočúvaš!“ hnevá sa babka na svoju dcéru. „Starého človeka si nikto nevypočuje, nikto naňho nemá čas. A potom sú tí mladí takí zadubení. Nič nevedia ani z našej dávnej histórie.“

Mama poskočí na stoličke. „Prosím!“ zasyčí. „Nevidíte, že pracujem?“ To patrilo aj Sveťovi, hoci nepovedal ani slovo. Vie, že keď mama pracuje, musí byť ticho. Ona totiž každý druhý deň pracuje z domu. Robotu si domov nenosí, posielajú jej ju cez internet a hotovú ju vracia späť. Keď raz počas vianočných prázdnin nemala Sveťa ku komu dať, aj on bol v maminej firme. V jednej nevelkej kancelárii tam sedelo dvanásť ľudí. Chcel si tiež sadnúť a potichu sa hrať počítačové hry, ale nemali preňho voľný počítač ani stoličku. Všetci (samé ženy, len jeden muž, ich vedúci) ťukali do klávesnice a rozliehalo sa to v takom tichu, ako keď v škole deti pšu diktát. Chlapec stál, prešľapoval z nohy na nohu a nikto si

ho nevšimal. Ešteže o chvíľu, ktorá sa mu zdala nekonečná, odišli s mamou domov. Videl, že aj mama má stolík a počítač spoločný s inou kolegyňou. Musia sa striedať. Keď je jedná vo firme, druhá pracuje z domu. Vtedy však akoby mama ani nebola doma. Celý pracovný čas, v zime až do tmy, sa nepohne od počítača a nikto ju nesmie vyrušovať. Babka si to nevie zapamätať. V hlave drží len to, čo si pamätať chce, a niekedy celkom vypína uši. Aj teraz k nim prišla bez ohlásenia. Návštevou ich vždy prekvapí, keď sa unaví v mesite chodením po obchodoch. Z ulice ani nemôže zavolať, aby ju čakali, lebo je asi jediná na svete, čo nemá a ani nechce mať mobil. Hovorí: „*Ja sa veru, deti moje, nedám zmobilizovať. Kto chce, nech si ma nájde na domácom telefóne.*“

Urazená vyjde z dcérinej pracovne. Poťahuje nosom a utiera si oči do papierovej vreckovky.

Najväčší čin života

„*Nikto ma nepočúva,*“ sťažuje sa babka Johanka aj Svetovi.

„*Ale ja tá, babka, rád počúvam,*“ vyhlási vnuk.

„*Naozaj?*“ babka sa naňho zahľadí, akoby mu neverila. „*Ale veď ja viem, viem...*“ povie napokon. „*Ty jediný si môj.*“ Objíme ho okolo pliec a pritisne si ho k sebe.

„*Naozaj... Porozprávaš mi o tom, aké to bolo, keď si sa narodila?*“

„*To neviem. Je to už strašne dávno,*“ babka si vzdychne a mávne rukou, akoby tie dlhé roky chcela odohnať. „*Nikto sa nemôže pamätať na svoje narodenie. Ani ty nie. A veru nebolo ľahké.*“

„*Ja viem,*“ Sveto predbehne babku. „*Mal som hneď ako anjelik odletieť do neba. Ocka zavolali do pôrodnice, aby videl, kým ešte žijem, aký som sa narodil pekný. Bol som malinký ako bábika a vážil som menej ako kilo cukru. Aj prsty na nohách som mal ešte zrasené a dýchať mi museli pomáhať prístroje.*“

„*No veru,*“ babka si znovu vzdychne, „*dobre si si to zapamätal.*“

„*Ale neodletel som,*“ rapoce chlapec ďalej ako naučenú básničku. „*Na tri mesiace ma zavreli do tej sklenej skrinky – inkubátora... Aby som sa aj bez mamy dovyvíjal. A keď ma konečne vytiahli von a mama s ockom si ma odviezli domov, druhý raz som sa narodil.*“ Toľkokrát to už počul, že o svojom narodení vie všetko a udivuje tým aj kamarátov. Je to naj-

Babka Johanka ako dievčatko

väčší čin jeho života. Keď mu už bolo tesno v maminom brušku, ponáhlal sa na svet. A potom sa tak veľmi, veľmi usiloval rásť, že sa mu to podarilo. Tým jediným je výnimočný, lebo inak je ešte stále trochu spomalený. Aj meno Svätopluk mu dali na posilnenie. Tak sa volal dávnny mocný kráľ a udatný bohatier a on taký maličký potreboval mocného patróna a ochrancu. Radšej by sa však volal obyčajnejšie: Miško, Peťo alebo Adam. Svätopluk Kočiš neznie práve kráľovsky. Babka ho počúva s úsmevom. Je rada, že sa narodil. A možno ani nepočúva, veď sú to známe veci. No zrazu sa vynorí zo svojho sveta a pýta sa:

„Dnes, Sveťko, nejdeš na flautu?“

„Idem,“ chlapec sa buchne dlaňou do čela. Celkom zabudol. Pozrie na hodiny. „Musím bežať!“

„A cvičil si?“ zisťuje babka.

„Nestihol som,“ prizná sa Sveťo. „Ale učiteľ to nezbadá. Som dobrý.“ Smola. Bez flauty nemôže ísť na flautu a v tej chvíli netuší, kam ju dal. Hľadajú po celom byte. V školskom batohu, stolíku, skrini aj medzi topánkami... Babka nazrela v kuchyni medzi hrnce, ba aj

do chladničky a na balkón, ale flauta akoby sa prepadla do zeme. Sveťo v detskej izbe skontroluje autobusy. Má ich 41, teda celú mestskú dopravu. A slečna Flauta tam už od večera čaká zabudnutá na konečnej zastávke linky číslo 34. S babkou sa dohodnú, že zajtra po vyučovaní na Sveťa počká pri škole a pôjdu k nej domov. A porozpráva mu, aké to bolo, keď pred dávnymi rokmi bola ešte malá.

Babkina domáca úloha

Byť babkou nie je nič zvláštne. Keby to v ich rodine išlo rýchlejšie, babka Johanka už mohla byť aj prababkou. Jej mladšia dcéra Silvia deti nemá, ani sa ešte nevydala. A staršia Lucia sa po trápeniach s predčasne narodeným Svätoplukom bojí mať druhé dieťa. Sveťo je Johankino jediné vnúča. Bez neho by nebola ani babkou. Pravnúčat sa už možno ani nedožije. Naozaj je to tak, hoci na prababku nevyzerá a ani sa necíti taká stará. Nedávno v meste stretla spolužiačku, ktorá tiež nevyzerá ako starinka. Bola tam s dvoma dlháňmi, dievčaťom a chlapcom, o dve hlavy vyššími ako ona, a pochválila sa: „Toto sú moje pravnúčatá.“ Babka Johanka je na balkóne. Medzi rozkvitajúcimi petúniami sedáva najradšej. Ich vôňa je podvečer prenikavá. Veští to, že aj zajtra bude letný, slnečný deň, hoci je len začiatok mája. Nemusí pozeráť ani predpoveď počasia, ktorá ju z televízneho spravodajstva najviac zaujíma. Na zajtra má ťažkú domácu úlohu: pripraviť si, čo Sveťovi porozpráva o sebe, keď bola malá. Ak by to malo byť pravdivé a zaujímavé rozprávanie, musela by sa priznať, k čomu sa dávno nikomu nepriznáva: že je veteránkou druhej svetovej vojny. Zo skutočných veteránov, teda tých, čo v druhej svetovej vojne bojovali, zostala len hrdka starčekov. Nechodia už ani do škôl rozprávať deťom, akými hrdinskými činmi sa vyznamenali v boji. Babka vo vojne nebola hrdinka, iba malé ustráchané dievčaťko. No možno raz, ak dožije a bude široko-ďaleko jedinou pamätníčkou druhej svetovej vojny, aj ju pozvú niekam do školy, aby žiakom porozprávala svoje detské vojny. Už pred rokmi mala chuť zmeniť si dátum narodenia. Nechce, aby si o nej ľudia mysleli, že patrí do starého železa. Ale smie sa to? Kedysi bola babka hrdá na to, že sa narodila v Prahe, vtedajšom hlavnom meste Československej republiky. No vysvetľovať, že keď mala deväť mesiacov, rodičia sa s ňou odsťahovali a svet začala vnímať v Bratislave, každému nemôže a ani sa jej

nechce. Prežitie roky sa jej zdajú vzdialené, že ani nevie, či sa jej všetko iba nesnívalo. Čo má ešte spoločné s dievčatkom? S tou malou Johankou? Bola to vôbec ona? Z rozmýšľania ju vyruší telefón a už počuje otázku, ktorou Svetó začína každý telefonický rozhovor: „Ako sa máš?“

„Dobre,“ odpovie babka krátko. „A ty?“

„Zajtra k tebe nemôžem ísť. Dedko mi musí vysvetliť matematiku. Mama tým percentám nerozumie. Budem u nich aj spať, aby som sa večer stretol s babkou Jelkou... Mama mi dovolila zostať na noc aj u teba. Ale až v piatok, keď sa nemusím učiť. V sobotu ráno si ma zoberie ocko...“

A je to tu. Ani Svätopluk nemá na babku Johanku čas. Jeho rodičia sa rozviedli. Mama sa znovu vydala a ocko oženil. Odvtedy má chlapec dvoch otcov, štyri babky a jednu prababku, troch dedkov, lebo štvrtý, Johankin muž, už nežije, u ocka malú sestričku a aj krstná mama ho chce vidieť. Všetci ho ľúbia a aj on sa usiluje medzi nich spravodlivo deliť svoju lásku. Týždeň nemá toľko nocí, aby mohol všade spať. Vandruje od jedného k druhému so školským batohom na pleciach. V ňom si nosí učebnice a veci na prezlečenie. Nečudo, ak potom niekde niečo zabudne. Babka Johanka nie je jediná.

Akoby to bolo včera

Babka na chvíľku zosmutnie. Naozaj len na chvíľku, lebo vonku je tak príjemne, ako býva v máji, keď sa k nám vracia jej obľúbené leto. A teraz sa poponáhľalo. Znovu sa usadí v prútenom kresle na balkóne a chytá zvláštnu náladu. Ponára sa hlbšie a hlbšie do svojho detstva a prevetľuje sa do malej Johanky:

Tá dávna, ešte len trojročná Johanka sa zobúdzda do letného rána. Cez spustenú drevenú roletu prenikajú tenké pramienky slnečného svetla a sála teplo. Mama je, ako vždy, už dávno hore. Z kuchyne Johanka počuje, že sa zhovára s Helenkou. Helenka Hrčková z Liptovského Svätého Mikuláša je mamina pomocníčka v domácnosti. Spolu varia aj upratujú. Keby ju nemali, mama by sa nemala s kým rozprávať. A ako by vydržala bez neprestajného švítorenia? Johanka ju k sebe nevolá. Stačí jej mamin hlas. Vie, že je doma, a cíti sa bezpečne. Šťastné sú zobúdzania s vtáčim spevom, vôňou orgovánu, jazmínu, ruží a čer-

stvo pokosenej trávy zo záhrady. Niekedy Johanku zobudí hlasné pufkanie motora. Vie, že sa do kopca na ich Vlčkovu ulicu vyšplhalo zadychčané auto. Nemusí pozeráť z obloka. Väčšina áut vyzerá rovnako. Sú čierne s veľkými kolesami, hrubými pneumatikami a širokými blatníkmi. Kabínka so strechou, ktorá sa dá stiahnuť ako na detskom koči, a schodík pred dvierkami pripomínajú fiaker. Áut je ešte málo, menej ako konských povozov. Do mesta prichádzajú sedliaci s vozmi naloženými zemiakmi, zeleninou, múkou a všetkým, čo sa im urodí na poli a v záhrade. Kone majú pod sebou zavesené dve vrecia: jedno s prosom, aby neboli hladné, a druhé, aby netrúsili po uliciach výkaly. Na modrom koči s namaľovanou zlatou trúbkou, ťahanom parádnymi, takmer rozprávkovými bielymi paripami, prichádza pošta s balíkmi. Poštové koče sa na bratislavských uliciach udržali najdlhšie – ešte desať rokov po vojne. S listovými zásielkami chodí poštár v širokej pláštenke, čo vyzerá ako detský príšplášť, peši. Ešte ani nezazvoní pri záhradnej bránke pod schodmi a už sa so zúrivým brechotom vyrúti von ich psí strážca Žolík. To je koniec Johankinho spánku. Krátko potom z ulice zaznieva netrpezlivé, zlostné: „Hijó, hijó!“ a švihanie bičom. Náklad pre koníka je príťažký. Na chudom tele sa mu napínajú navreté svaly a šľachy, z kože mu steká pot. Nesmie zaostať, aby sa na slnku neroztopil ľad, ktorý jeho pán rozváža po domoch.

Spíšské Mlyny, 1944, partizáni Pavel Vyšňovský, Júlia a Ján Katrušínovci, Jozef Paluš

Aj u nich zazvoní a nechá im pred bránkou dve veľké tehly ľadu na celý deň do chladničky. Raz do týždňa privezie aj veľké kovové fľaše so sódomkou. Keď Johanka stisne kľučku na sifóne, môže sa ňou v lete na slnku aj osprchovať.

Potom už ticho Vlčkovej ulice len sem-tam naruší volanie: „Okná robím, okná!“ alebo: „Hrnce drôtovať, nože brúsiť!“ Je to drotár, ktorý na počkanie za-

Historická fotografia,
Vlčková ulica 35, Bratislava

pláta deravý hrniec, naostrí nôž, nožnice, kosu alebo sklenár, aby ľudia nemuseli nosiť rozbité obloky na zasklenie do mesta.

Obaja majú na pleciah ťažkú drevenú krošňu a ledva si niečo zarobia. Ani Johankina mama, hoci v Žolíkovi majú najlepší bezpečnostný systém, nikoho cudzieho nepustí do domu. Môže už byť deväť, ba i viac hodín, kým konečne Johanka vstane z postele. Ráno dospáva večerné buntošenie. Nezaspí, kým si nejdú lahnúť aj rodičia. Majú len dve izby, jednu s bielym zariadením, ktorá je detská, teda Johankina, a druhú s parádnym čiernym nábytkom. Tá je rodičovská a zároveň i hostovská. Pri kuchyni je ešte malá izbietka. V nej býva Helenka, ale mama tam Johanke nedovolí chodiť „vizitírovať“. Hostia k nim prídu málokedy, no každý večer z čiernej izby počuť neznáme zachrípnuté hlasy, ktoré hovoria cudzou rečou. Sprevádza ich čudesné škríkanie, chrčanie a škrípanie. Johankin otec chytá z rádia zakázané zahraničné vysielanie. Johanka to pozná, veď i ona hocikedy krúti gombíkmi rádia, aby počula tie tajomné hlasy. Večer sa ich bojí. Zdá sa jej, že k nim vtrhli zlí ľudia, ktorí by ich mohli pozabíjať.

Aj Helenka sa bojí. „Svet je plný zlých ľudí,“ vraví. „Ludstvo sa zopsulo. Zabíjajú sa vo vojne.“ Tá vojna je ešte ďaleko. Letné rána sú tu doma v tichej štvrti nad mestom také pokojné, príjemné a voňavé, akoby to bolo najkrajšie a najbezpečnejšie miesto na svete.

Spomínanie je ako snívanie, ale z opačného konca. Babka sa v ňom celkom stráca. Preberú ju zimomriavky. Zapadlo slnko a pomaly sa stmieva. Večery začiatkom mája sú ešte chladné. Zrazu si nie je istá, či by takým rozprávaním vnuka zaujala. Možno sa dávne všedné dni zdajú také čarovné len jej.

Svätoplukov rozhlas

V piatok popoludní priviezol dedko Sveťa po vyučovaní rovno k babke Johanke. Sedia na balkóne a chlapec sa už na babkino rozprávanie pripravil. Zo školského plecniaka vytiahne malý aparátik.

„Budem ťa, babka, nahrávať,“ vyhlási. „Tak, ako sme sa nahrávali, keď som bol ešte malý.“ Stisne gombík a z kazety sa ozve detský hlások: „Teraz si, milí poslucháci, vypocujte nasu pesničku.“

*Prší, prší, len sa leje
a ja chodím bez nádeje,
nik mi chleba neodkrojí,
nik mi vínka nenaleje.*

Babka v nahrávke spoznáva svoj trochu zachrípnutý hlas. K jej spevu sa pridáva aj malý Sveťa.

*Mal som milú, už ma nechce,
nech ju za to pánboh stresce,
nie sak veľa, len tak málo.
Aby sa jej nic nestalo.*

„To už naozaj muselo byť dávno,“ vraví babka prekvapená. „Nevedel si ešte vysloviť hlásky č a š, ale nahrávať si už vedel. A na kazete to tak dlho zostalo.“ Babku strasie. Keby už nežila, mali by na ňu pamiatku, o ktorej by možno ani nevedeli. Nahlas to však nevysloví. „Pamätáš sa, babka?“ pripomenie jej vnuk. „Tou pesničkou sme vtedy privolali dážď. Vonku zrazu začalo liať, naozaj.“ Hukot z nasledujúcej nahrávky nie je dážď, ale opakujúci sa malý vodopád.

„Uhádla by si, babka, čo to je?“ smeje sa Sveťa.

„Neviem, ale zneje mi to, ako keď niekto splachuje WC.“

„Gól,“ poteší sa Svätopluk, ako rýchlo to babka uhádla. „Splachovanie sme nahrávali s dedkom. Aby som sa už pre ten hukot nebál ísť sám na vecko.“ Potom si priloží k ústam mikrofón a ako rozhlasový moderátor položí babke prvú otázku:

„Keď si bola malá, mali ste aj vy na dedine namiesto WC na dvore drevenú búdku s debničkou na sedenie, ktorá sa nedala splachovať?“

„Ale kde!“ hnevá sa babka, že sa jej Sveťo pýta na takú hlúposť, a odtláča od seba mikrofón. „Už vtedy, pred šesťdesiatimi rokmi, sme mali modernejší záchod, ako máte teraz vy v paneláku. Kľučku na splachovanie mal pri mise.“

„Ale svietili ste petrolejkou...“ nedá sa Sveťo pomýliť vo svojich predstavách. „Alebo len sviečkami?“

„Čoby,“ povie babka hrdo. „V našom meste už dávno bola elektrina. Iba v niektorých uličkách večer zažihali plynové lampy. Tak, ako to robí deduško z televíznych večerníčkov. Doma sme mali krištáľový luster so šiestimi žiarovkami a aj normálne ústredné kúrenie z radiátorov.“

„Aj vo vojne?“ neverí chlapec.

„No keď sa k nám blížila vojna a hrozilo bombardovanie,“ pripustí babka, „museli sme mať večer obloky zatemnené nepriesvitným čiernym papierom, aby ani najmenšou škáročkou nepreniklo von svetlo. Nesvietilo ani pouličné osvetlenie, vonku bola všade tma ako vo vreci. Občas vypínali elektrinu a vtedy sme si pri petrolejke v kuchyni urobili čiernu hodinku na rozprávanie.“

„To preto, aby tie cudzie lietadlá potme nenašli Bratislavu?“ háda Sveťo. „Nemali ešte radar?“

„Ale mali,“ povie babka neisto a dlaňou zakryje mikrofón.

„Vypni ten prístroj! Vyrušuje ma... Ináč ti už nič nepoviem.“

„Dobre, babka, neboj sa! Všetko zmažem. Bola to len skúška.“ Sveťo sa zatvári dôležito ako majster, stlačí gombík a všetko,

čo nahral, bleskove zotrie. Babka sa mu zahľadí na ruku a nahlas sa rozosmeje.

„Čo ti je smiešne?“ pýta sa chlapec trochu urazený, či sa babka nesmeje na ňom.

„Ale nič, ty máš, ako vidím, všetky prsty normálne. Keď však bola Johanka malá,“ babka hovorí, akoby to ani nebola ona sama, ale niekto iný, „dvadsiate prvé storočie a nové, tretie tisícročie, v ktorom si sa ty už narodil, bolo ešte ďaleko. A vieš, ako si ľudia predstavovali človeka z roku dvetisíc?“

„Nie,“ odpovie chlapec.

„Pamätám si obrázok z jedného časopisu, na ktorom bola ruka s obrovským dlhým a silným ukazováčikom, skriveným ako pazúr dravca. Znamenalo to, že dnešný človek nebude pracovať, iba tým nadmerne veľkým prstom stláčať gombíky prístrojov a robotov... A krmíť sa mal namiesto potravín tabletkami.“

„Ako kozmonauti?“ Sveťovi sa to nezdá až také nenormálne. „Aj dedko si nosí z lekárne plné igelitové vrečko tabletiiek... Ale radšej má klobásku.“ A potom vyhlási:

Stará
petrolejová
lampa

Zapaľovanie pouličného
plynového osvetlenia

„Ja mám, babka, pre teba aj lepšie otázky.“

„Aké?“ pýta sa babka trochu mrzuto, keď chlapec znovu berie do rúk mikrofón.

„Tak napríklad... prečo si Johanka? Nepoznám nikoho, kto sa tak volá.“

„Ach tak,“ babka si vydýchne. To vnukovi môže porozprávať. Ani magnetofón jej už neprekáža.

„Pôvodne som mala byť Eva,“ odpovedá na Sveťovu otázku. „Dnes to nie je móдне meno. Máte vôbec v triede nejakú Evičku?“ Sveťo pokrúti hlavou. „Ani jednu.“

„No vidíš, a my sme ich v našej triede mali tri alebo aj štyri. Keď som sa mala narodiť, Evičiek vraj bolo ako maku. Rodičia sa nevedeli dohodnúť na mene, a preto z klobúka s lístčkami, na ktoré napísali také mená ako Sidónia, Ambrózia alebo

Hildegarda, vytiahli Johanu. Slávna Johanka z Arcu, ktorú volali Panna Orleánska, viedla do víťazných bitiek celé francúzske kráľovské vojsko... A, žiaľ,“ povie s lútosťou, „keď nakoniec tú vojnu prehrala, upálili ju ako bosorku.“

„Upálili?“ ožije Sveťo. „Tak, ako Janko a Marienka strčili do pece ježibabu, čo ich chcela upieť a zjesť?“

Babka mu nemôže odpovedať, lebo sa rozkašľala od smiechu a rýchlo si zakrýva ústa. Spomenula si, ako sa malá Johanka chodievala ráno zohriať do postele k svojmu tatinkovi. Rozprával jej rozprávky a aj o ježibabe z Medovníkovej chalúpy.

„To o mladej Johanke z Arcu nie je rozprávka, a hoci aj ona mala nadprirodzené schopnosti, bola to skutočná historická osobnosť... Neskôr ju vyhlásili za svätú a dodnes je patrónkou Francúzska.“

„Máš teda, babka, naozaj slávne meno,“ povie Sveťo s uznaním.

„Ale strýko Edo, taký posmeškár, ma volal Johana s dluhejma nohama. Hovoril, že mám nohy dlhé až po zem a kúsok ešte zahnuté.“

„Kto bol strýko Edo? Ten, čo bojoval v prvej svetovej vojne?“ spomenie si Sveťo.

„Áno, bol to brat môjho otca. Pán profesor... A keď som bola ešte len bábätko, strýko Edo našu rodinu zavolať z Prahy do Bratislavy. Potreboval do stavebnej firmy, ktorú založil, inžiniera... A hoci môj otec nebol stavebný, ale chemický inžinier, šéfovať vedel dobre.“

„Z Prahy? Ty si bola Češka?“ pre prekvapeného Sveťa je to novinka.

Johanka z Arcu,
olej na plátne

Kišasonka

Áno, dávna Johanka bola Češka. Túto zvláštnosť si o sebe zapamätala spolu s riekankou: Byla tam i Češka, poštipla ji bleška. Raz aj videla, ako „bleška“ skákala v posteli po plachte a nechávala za sebou hnedé bodky. Maminka si myslela, že Johanka mala vyrážku, alergiu na voňavé lesné jahody, a nedovolila jej ich jesť. Boli to však len obyčajné štípance od blchy. Preskočila na ňu zo psa Žolíka, bieleho chlpatého čistokrvného foxteriéra s hnedými uškami a hnedou „vestičkou“ na prsiach. Keď sa na jar oteplilo, Žolík kade chodil, strácal chlpy. Johanka ho ľutovala, že sa zo svojho kožucha nemôže v lete vyzliecť. Narodil sa ešte pred Johankou a žiarlil na ňu. Keď sa s ním chcela hrať, odháňal ju zlostným vrčaním a vycerenými zubiskami. Raz jej nimi stisol ruku na zápästí. Zostali jej tam, našťastie, len nekrvavé otlaky jeho rezákov. Aj z úctyhodnej vzdialenosti na ňu však niekedy preskočila nejaká blšia skokanka.

Keď to babka rozpráva, Svetó sa začne vrtieť, ošívaf a povie: „Poškrabkaj ma na chrbte!“

„Už máš aj ty blšky?“ smeje sa babka.

„Bojím sa blch,“ chlapec sa strasie odporom. „Aj pavúkov.... A aj zo psov mám strach.“

Babka ho poškrabká na lopatkách a povie: „Ja viem. Ty si môj zajko bojko.“

„A ty si sa ničoho nebála? Ani bombardovania?“ pokračuje Svetó vo vypočúvaní. Prisunie k babke mikrofón, ktorý zasunul do stojančeka. O tých hlasoch z rádia babka nechce hovoriť. Zdá sa jej to smiešne, veď hlasov je už všade toľko, že sa ich nikto nebojí.

Chvíľu zaváha a odpovie: „Najviac som sa bála maminej varechy.“

„Varechy?“ čuduje sa Svätopluk. „Strašili ťa varechou? Alebo si ňou niekedy dostala naozajstný výprask?“

„Veru, a poriadny,“ prizná sa babka.

Mama Johanke zakázala túlať sa po dome, chodiť do pracovne, aby sa nenadýchala pary z vyváranej bielizne, a zhovárať sa s cudzími ľuďmi. A vtedy, keď ešte bola veľmi malá,